ISPARTA İLİ ELELE DERNEĞİ KÜLTÜR EVİNDEKİ EL ÖRGÜSÜ PATİKLER VE ÇORAPLAR

Gülfizar ÇAYLI [1]

ÖZ

El sanatları, insanoğlunun var oluşundan bu yana gelenek göreneklerinin yanı sıra duygu, düşünce ve yaşadığı yörenin özelliklerini yansıtan, tarihten günümüze taşıdığı en önemli kültür hazinelerinden birisidir. Ayrıca insanların süslenme, iklim ve diğer dış etkenlere karşı korunma gibi ihtiyaçlardan doğan eski bir sanat dalıdır. Bu nedenle de Anadolu'nun pek çok yöresinde, geleneksel el sanatları içerisinde yer alan örmeciliğin bir dalı olan el örücülüğünü rastlamak mümkündür. Günümüzde çorap ve patik örücülüğü makineleşmenin başlamasıyla azalmasına rağmen, Isparta yöresinde kadınlar boş zamanlarını değerlendirmek, iklim şartlarından korunmak, aile ekonomisini katkıda bulunmak ve kız çeyizini sağlamak amacıyla hala devam ettirilmektedir. Bu çalışmada; Isparta İli Elele Derneği Kültür Evinde bulunan 12 adet kadın patiği, 8 adet kadın çorabı, 2 adet erkek çorabı ve 1 adet çocuk çorabı ele alınmıştır. Örgü teknikleri, kullanılan araç–gereçler, renk, motif ve desen özellikleri incelenerek, fotoğraflarla gösterilmiştir. Bu çorap ve patiklerimizi literatüre kazandırmak, sahip çıkmak ve belgelendirmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çorap, patik, örgü, kültür evi, Isparta

[1] Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Isparta, gulfizarcayli(at)sdu.edu.tr

THE HANDKNITTED BOOTEES AND SOCKS IN THE ISPARTA HAND IN HAND ASSOCIATION CULTURE HOUSE

ABSTRACT

The handrafts, which reflect not only the mankind's sentiment, idea and the charasteristics of the place that they live but also their customs from the beginning, are one of the most important culture treasures that humanbeings carry from past to present. Also, it is an ancient art branch that comes out people's need for ornamentation and to protect themselves against the climate and the outer impacts. Therefore; in most parts of Anatolia, it is possible to encounter the handknitting which takes place in the trational handcrafts as a branch of knitting. Nowdays, although socks and bootees knitting has been decreased as a result of mechanisation, the women of Isparta region still continue it in order to make use of their spare time, protect the climate effects, to support the family economy and to from the girls dower. In this work, the 12 pieces of woman bootees, 8 pieces of women socks, 2 pieces man socks and 1 pieces of child socks in the Culture House of Isparta Hand-in Hand Association have been handled. The knitting tecniques, the used tools, colour, the ornoment and pattern desing features have been examined and shown by photos. These socks and bootees are aimed to be given a new meaning, adopted and certified.

Keywords: Socks, bootees, knitting, culture house, Isparta

1. GİRİŞ

El sanatları, bireylerin bilgi ve becerilerini dayanan, özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı elle veya basit araçlarla yapılabilen, toplumun kültürünü, gelenek, görenek ve adetlerin özelliklerini taşıyan, ayrıca üretimini yapan bireylerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan, gelir getirici üretime yönelik ürünlerdir. Hammaddesi lif olan el sanatlarından örücülük sanatı; kırsal alanda yaşayan bireylerin tarımla uğraşmadıkları boş zamanlarının değerlendirilmesi, iş gücünün hareketlendirilmesi, elde edilen ürünlerle üretici ihtiyacının karşılanması ve aynı zamanda pazarlanarak gelir sağlanması yönünden bireye, aileye ve ülkeye katkıda bulunulan bir el sanatı olmuştur.

Örgü; "örmek eylemi ya da biçimi" olarak yâda "tığ ya da şişler kullanarak yün, pamuklu, metal, ipek v.b. gibi ipliklerle oluşturulan ilmekleri iplik dolayıp, sarıp, geçirip, yürüterek yapılan işlem" şeklinde tanımlanmaktadır (Barışta, 1998:133). Örgü sanatının tarihi ise; çok eskilere dayanmaktadır. M.Ö. VII., VIII. yüzyıllar arasında Orta Asya'da yaşayan Hunlara ait Pazırık 2. kurganındaki bulgular arasında konç kısmı koç boynuzu motifleri ile süslü yün çoraplar bulunmuştur (Diyarbekirli, 1972:12). En eski örgü örneklerinden diğeri de, Yale Üniversitesinin Suriye'de yaptığı araştırmalarda bulunan Araplara ait konçlu bir çoraptır. Çorapta yapılan araştırmalar sonucu "çapraz doğu ilmeği" olarak adlandırılan düz çorap örme tekniği ve şişle örüldüğü görülmüştür (Özbağcı, vd. 2009:1).

Örgü işleri; şiş, tığ, firkete, mekik, vb. araçlarla yapılan örgülerin yanı sıra araç kullanmadan bağlama tekniğiyle yapılan ürünlerdir. Ayrıca kullanılan gerece göre oya çeşitlemelerinden oluşan ince örgüler, yün iplik kullanılarak tığ ve şişle yapılan kalın örgüler olarak iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır (Barışta, 2005:133). Isparta İli Elele Kültür Evinde bulunan çoraplar ve patikler kalın örgüler grubunda yer almaktadır.

Isparta Elele Derneği Kültür Evi, 1959 yılında Faruk Esin tarafından yaptırılmıştır. Üç katlı, üç daire ve bir dükkândan oluşmuştur. Faruk Esin ve eşi Mükerrem Esin'in varisleri tarafından 2012 yılında beş yıllığına Isparta Elele Derneği Kültür Evine kiralanmıştır. Buranın birinci katı kafedir ve dernekten görevlendirilen bir kişi tarafından işletilmektedir. İkinci ve üçüncü katlar müze olarak kullanılmaktadır. Isparta İli ve ilçelerine ait geleneksel eserler burada sergilenmektedir. Eserler derneğe hibe olarak verilmiştir. Kültür evi Dernek başkanı Canan AYDIN'nın öncülüğünde kurulmuştur.

Resim 1. Isparta Elele Derneği Kültür Evi (G. Çaylı, 2015).

Bu çalışmada; Isparta İli Elele Derneği Kültür Evinde bulunan çorap ve patikler incelenerek, farklı özellikte olan 23 âdeti makaleye konu olmuştur.

2. ISPARTA İLİ ELELE DERNEĞİ KÜLTÜR EVİNDE BULUNAN ÖRGÜ ÇORAPLAR VE PATİKLER

Çorapların ve patiklerin renk, motif, malzeme bakımından el sanatlarında önemi bir yeri vardır. Bunlar Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Isparta'da da kendine göre ayrı bir karakter gösterir. Isparta Elele Derneği Kültür Evinde bulunan çoraplar, patikler Isparta ili, çevre ilçeleri ve köylerine ait olup, buraya hibe edilmiştir. Bu ürünler tek renkli olduğu gibi kırmızı, beyaz, mavi, yeşil, siyah, kahverengi gibi birçok renkten oluşturmaktadır. Yöredeki kadınlar üzerindeki desenlere göre kilim deseni, karanfilli, ajurlu olarak adlandırmıştır. Genellikle kadın çorapları ve patikleri desenli veya desensiz olarak örülürken, erkek çorapları desensiz olarak örülmüştür. Bunlar gündelik, özel günlerde veya çeyizlik olarak kullanılmak amacıyla yapılmıştır.

a

b

c

Resim 2 a, b, c. Isparta İli Elele Derneği Kültür Evindeki Çorap ve Patik Görünümleri (G. Çaylı, 2015).

Çorap; "ayağa geçirilip baldırın yarısına ya da dize kadar çıkarılan, dış etkenlerden korumak ve giyimi tamamlamak için giyilen örgü giyecek" olarak tanımlanmaktadır (Köklü, 1997:28). Isparta İli Elele Derneği Kültür Evinde bulunan çoraplar, genellikle beş şişle burun, yani ayakucundan başlayarak burun mesafesi biraz olduktan sonra arttırma işlemiyle devam ettirilerek örülmüştür (Resim 3b).

a

b

Resim 3 a. Çorap Görünümleri,b. Çorap Örgüsü (01.05.2015 http://www. akillihayat.com)

Çorapların bazılarının başlık kısmı lastik örgüsüyle bitirilirken bazıları da lastiksiz olarak örülmüştür (Resim 4). Lastik örgüleri fantezi lastik, tek lastik, çift lastiktir. Çorap boyları da isteğe göre değişik ebatlardadır. Desenli veya desensiz olarak, orlon veya yün iplikle örülen çoraplar, bittikten sonra yıkanıp kalıba geçirilerek kurutulur.

a

b

Resim 4 a, b. Lastikli ve Lastiksiz Çorap Görünümleri (G. Çaylı, 2015).

Ayrıca çoraplar resim 5'de görüldüğü gibi burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık bölümlerinden oluşmaktadır.

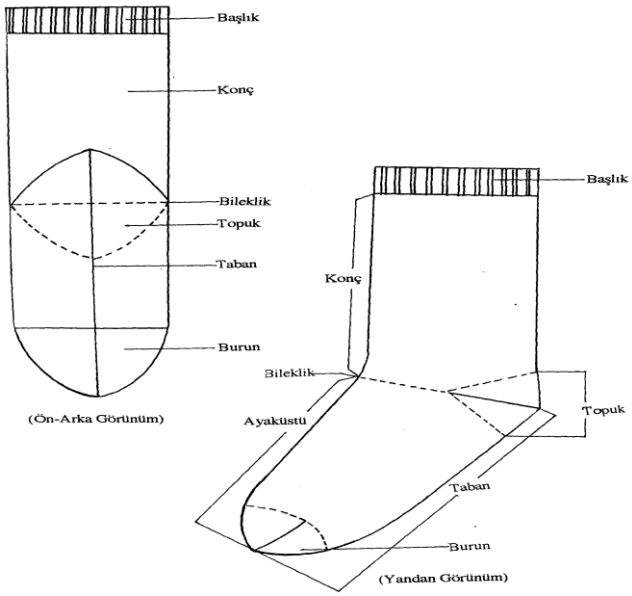

Resim 5. Çorabın Bölümleri (Köklü, 1997: 39)

Patikler ise; **"**çorapsız veya çorap üzerine giyilen, ayak bileğine kadar ayağı saran, konçsuz ayak giyim eşyasıdır" (Özkahveci, 2001:12). Yörede ev içinde veya ayakkabı içine giyilen bir ayak giysisidir. Patik; burun, taban, ayaküstü, konçtan oluşmaktadır (Resim 6b). Isparta İli Elele Derneği Kültür Evindeki patikler; iki veya beş şişle, çeşitli renkteki orlon ipliklerle ve motiflerle süslenerek örülmüştür. Patiklerin örülüşü ve giyilişi kolay olduğu için daha kullanışlıdır. Burun ucundan beş şiş kullanılarak örülen patikler, yarısına kadar örüldükten sonra iki şişle devam edilir ve arka kısımda bitirilir. Ağız (bilek) kısmı isteğe göre düz veya haraşo tekniği örüldüğü gibi bazılarına ipliklerden yapılmış kordonlar tığla geçirilmiştir. Ebatları kişinin ayağına göre yapılmaktadır. Motif isimleri yöredeki kadınlar tarafından karanfil, lale, çizgili gibi adlandırılmış olup, bitkisel ve geometrik motiflere daha çok rastlanmaktadır. Kırmızı, siyah, sarı, beyaz, pembe, yeşil gibi birçok renkli iplikten yapılmıştır. Yapılan incelemelerde buradaki patiklerin bazıları hiç kullanılmamıştır, bunu da patikler birbiriyle birleştirilerek dikilmiş olduğundan anlaşılmaktadır.

a
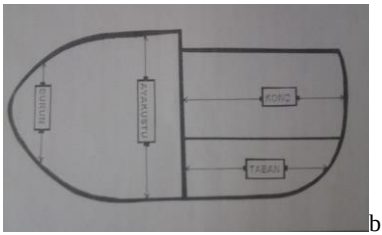

b

Resim 6 a. Patik Görünümü (Çaylı, 2015), b. Patiğin Bölümleri (A.Elif Tekay, 1998:16).

2.1. Isparta İli Elele Derneği Kültür Evinde Bulunan Çorap ve Patik Örgülerde Kullanılan Araç-Gereçler

Yörede çorap yapımı için eskiden tarak, iğ, kirman, çıkrık, iplik, şiş, tığ, iğne kullanılırken, günümüzde ise bunların kullanımları azalmıştır. Çorap ve patik örgülerinde önceleri yaygınlıkla yün kullanılmışken günümüzde ise; inceli kalınlı, çeşitli renk ve malzemeden yapılmış hazır olarak temin edilen orlon, pamuklu vb. iplikler kullanılmaktadır.

a

b

Resim 7 a,b. İplik ve Kirman Görünümü (Çaylı, 2015)

Şişler ise; iki veya beş metal flex yâda bambu yapılmış ucu sivri çubuktan oluşmaktadır. Bunların numarası büyüdükçe kalınlaşmaktadır (Resim 8). Beş şiş dönerek örme sistemi ile hem daha çok kullanım kolaylığı, hem de çeşitli süslemeler sağlamaktadır.

a
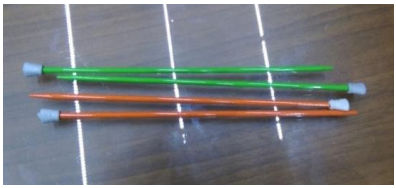
b

Resim 8 a,b. Şiş Görünümleri (Çaylı, 2015)

2.2. Çorap ve Patik Örgüsünde Kullanılan Teknikler

Isparta İli Elele Derneği Kültür Evinde bulunan çorapların ve patiklerin örgü desenlerini oluşturabilmek için iki ve beş şişle yapılan teknikler kullanılmıştır. Bu tekniklerle örgü desenlerinin birçok çeşidi oluşturulmuştur. Çorap ve patiklerde yapılan teknikler ise;

-Düz (Yüz) Örgü:

Öncelikle istenilen ebatta şişe bir sıra ilmek atılarak başlanır, ikinci şişle bu ilmeklerin içinden iplik geçirilerek ikinci ilmek sırası örülür. Böylece örgü ikinci şişe geçirilmiş olur ve bu işlem her sırada tek yönde örülerek yapılır. Düz örgünün ön yüzü arka yüzünden farklı görünümlüdür (Özel, 2008: 122).

Resim 9. Düz Örgü Görünümü (Çaylı, 2015)

-Ters Örgü (Haraşo Örgü):

Atılan ilmeklerle sürekli tek yüze, arka yüze batırılarak yapılan örgü şeklidir. Ön tarafı kullanılır ve ön sıra ters, arka sıra düz örülür (Özel, 2008: 127). Genellikle çorap ve patiklerin başlık kısımlarında daha çok görülmektedir.

a

b

Resim 10 a,b. Ters Örgü Görünümleri (Çaylı, 2015)

-İlmek Arttırma:

Şekil 11'de görüldüğü gibi örgüde düzgün bir şekilde ilmik arttırmak için, sağ elinizde sarılı olan yünü sağ tarafta bulunan şişe bir kez dolayarak sol taraftan ters alınan ilmek alınır. Daha çok çorap ve patiklerin burun kısımlarında arttırılma işlemi yapılmaktadır.

Resim 11. İlmek Arttırma, (01.05.2015, http://www. akillihayat.com)

-İlmek Eksiltme:

İlmekleri ikişerli olarak şişe alıp, kesmek istenilen alana kadar düz örgü örer gibi devam ettirilir ve azaltmak istenilen sayıya geldikten sonra yine tek ilmek alarak örmeye devam edilir (Resim 12).

Resim 12. İlmek Azaltma, (01.05.2015, http://www. akillihayat.com).

-Kapatma:

İlmekleri ikişerli olarak şişe alınır ve düz örgü örer gibi devam edilir. Bitirilen sıranın kenarlarının düzgün olmasına dikkat edilir.

-Ajur Örgü:

Gözenekli örgü, şiş üzerine iplik atılarak gözenek elde edilir. İki ilmek birden örülerek artan ilmek eksiltilir. Ayrıca ilmekleri birleştirerek, çift veya birkaçının bir arada alınması, yer değiştirilmesi veya burulmasıyla çok değişik modeller meydana gelmektedir (Özel, 2008: 128). Çorap örgülerinde görülmektedir.

Resim 13. Ajur Örgü Görünümü (Çaylı, 2015)

-Burma (Saç Örgüsü)

Öndeki ilmekler arkadaki ilmeklerin üzerine örmeden atılır, sonra örülür. Desen örgüsü olarak kullanılır ve çoraplarda görülmektedir.

Resim 14. Burma (Saç Örgüsü) Görünümü (Çaylı, 2015)

-Tek Lastik Örgü

Şişe atılan ilmekler üzerinde ipliği arkaya atarak, bir arka yüzden ilmek çıkarılıp ipliği öne alarak, bir ön yüzden ilmek çıkarılarak yapılır. İncelemelerde yapılan bazı çorapların lastiklerinde örgünün her iki yüzünün görüntüsü aynı olduğu tespit edilmiştir (Özel, 2008: 124).

Resim 15. Tek Lastik Örgüsü Görünümü (Çaylı, 2015)

-İkili lastik Örgü

Tüm sıra iki ters ve iki düz örgüden oluşturulan desendir. Şiş üzerine atılan ilmekler, tersleri örüp, ipliği arkadan dolaştırıp öne alarak, düzlerin örülmesiyle meydana gelir (Özel, 2008: 125).

a

b

Resim 16 a,b. İkili Lastik Örgüsü Görünümü (Çaylı, 2015)

-Fantezi Lastik:

Bazı çorapların lastiklerinde fantezi lastik de tek lastikte olduğu gibi ilmekler arkaya ve bir öne batırılarak örülmüştür. Diğer lastikten faklı tarafı ilmek atarken, iplik şişin üzerinden atılmıştır (Özel, 2008: 126).

Resim 17. Fantezi Lastik Örgüsü Görünümü (Çaylı, 2015)

-İlik açma:

Düğmenin boyutuna göre ilmek kesilir, tığ ile kesilen yerden geriye doğru zincir çekilir. Zincir diğer ilmek ile birlikte alınıp kapatılır ve tığ ile ilmek çıkartılır.

İlmekler şişe takılır ve örmeğe devam edilerek tamamlanmıştır. Çorapların başlık kısmında görülmektedir ve ayak bileğini sıkı tutması için yapılmıştır.

a

b

Resim 18. a,b. İlik Açma Görünümleri (Çaylı, 2015)

2.3. Çorap ve Patiklerin Motif, Renk, Desen ve Kompozisyon Özellikleri

Yapılan incelemelerde çorap ve patik örgüsünde oluşturulan desenlere, çeşitli etkenler sebep olmaktadır. Bu etkenler ise; bitkisel bezeme, geometrik bezeme ve figürlü bezemelerdir. Çorap ve patik kompozisyonları ise; bir veya birkaç türlü motifin bir araya getirilmesiyle oluşmaktadır. Motifler, çorap ve patik yüzeylerine yatay ve dikey olarak serpme veya su şeklinde yerleştirilmiştir. Patiklerde bitkisel motifler karanfil, papatya, hercai gibi çiçek ve yaprak motiflerinden esinlenerek yapılmışken, geometrik motiflerde de baklava ve üçgen bezemelere rastlanılmaktadır. Genelde çorap ve patikler üzerindeki motife göre isimlerini almıştır.

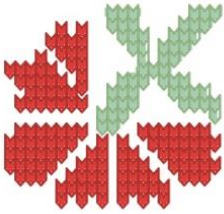
a

b

Resim 19 a,b. Motif Çizimleri (Çaylı, 2015)

Motifler de istenilen renkte örülmektedir. Yörede eskiden yün iplikle örülen çoraplar tek renkte yapılırken, günümüzde tek renk veya birçok renkli iplikten yapılmaktadır. Patikler ise; sarı, beyaz, kırmızı, mavi, yeşil gibi renkli ipliklerden örülmüştür.

3. ISPARTA ELELE DERNEĞİ KÜLTÜR EVİNDEKİ EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLAR VE PATİKLER

01a

01b

01c

Örnek No	:	01
Yöresel Adı	:	Karanfilli
Ürünün Türü	:	Kadın patiği
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	07.03.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmemiş.
Ürünün Boyutları	:	9 cm. eninde, 22 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, yeşil, kahverengi
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Beş şişle burunda arttırmalarla yapılan düz (yüz) örgüden sonra geometrik bezemeler yapılmıştır. Sonra karanfil motifi yan yana tekrar ettirilmiştir. Taban kısmı verev çizgilerle devam ettirilip, patiğin yan ve arka kısmında da karanfil motifi yer almaktadır. Bilek kısmına iplikler geçilmiştir.

02

02b

2c

Örnek No : 02

Yöresel Adı : Kilim desenli

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 9 cm. eninde, 24 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ

Kullanılan Renkler : Kırmızı, sarı, mavi, yeşil, siyah

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Patiğin burun kısmında yapılan geometrik bezeme ince bordürlerden sonra kilim motifleri yan yana örülmüştür. Taban kısmında yeşil renk ipliklerle küçük kareler oluşturulmuş ve bilek kısmına iplikler geçilmiştir.

03a

03b

03c

Örnek No : 03

Yöresel Adı : Çiçekli

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 04.04.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 11 cm. eninde, 23 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Siyah, mavi, pembe

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Burun kısmında yapılan geometrik bezeme ince bordürden sonra çiçek motifleri yan yana örülmüştür. Patiğin tabanı kalın çizgilerle devam ettirilmiştir.

04a

04b

04c

Örnek No	:	04
Yöresel Adı	:	Desenli
Ürünün Türü	:	Kadın patiği
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	07.03.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmemiş
Ürünün Boyutları	:	9 cm. eninde, 21 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, iki şiş, beş şiş, tığ
Kullanılan Renkler	:	Krem, kırmızı
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Patiğin burun kısmındaki ince geometrik ve kalın bordürlerden sonra diğer motifler yan yana sıralanmıştır. Tabanı desensiz düz renk örülmüştür.

05a

05b

05c

Örnek No : 05

Yöresel Adı : Hercai desenli

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 8 cm. eninde, 22 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ

Kullanılan Renkler : Krem, kırmızı

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Burundan yapılan arttırmalardan sonra geometrik ince bordürler örülüp, hercai motifleri yan yana tekrar etmiştir. Tabanında krem renk ipliklerle verev çizgiler oluşturulmuş ve bilek kısmına iplikler geçilmiştir.

06a

06b

06c

Örnek No	:	06
Yöresel Adı	:	Çan desenli
Ürünün Türü	:	Kadın patiği
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	04.04.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmemiş
Ürünün Boyutları	:	9 cm. eninde, 26 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ
Kullanılan Renkler	:	Siyah, eflatun
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Burunda yapılan geometrik ince ve kalın bordürlerden sonra diğer motifler yan yana örülüp, patiğin yan kısmında da devam ettirilmiştir. Tabanda ince çizgiler yapılmış ve bilek kısmındaki ince bordürler sonra iplikler geçilmiştir.

07a

07b

7c

Örnek No : 07

Yöresel Adı : --

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 12 cm. eninde, 25 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ

Kullanılan Renkler : Mavi, pembe, bordo

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Burunda yapılan geometrik bordürlerden sonra motifler yan yana tekrar etmiştir. Motif bitiminde çengel motifi ile kalın bordür oluşturulmuş ve tabanı ince çizgilerle örülmüştür.

08a

08b

8c

Örnek No	**:**	08
Yöresel Adı	**:**	Baklavalı
Ürünün Türü	**:**	Kadın patiği
Bulunduğu Yer	**:**	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	**:**	02.05.2015
Kullanım Amacı	**:**	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	**:**	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	**:**	Onarım görmemiş.
Ürünün Boyutları	**:**	10 cm. eninde, 23 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	**:**	Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ
Kullanılan Renkler	**:**	Beyaz, kırmızı, yeşil, siyah.
Uygulanan Teknik	**:**	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği **:**Burunda yapılan ince ve kalın geometrik bordürlerden sonra, motifler baklava içine yerleştirilmiştir. Bilek kısmı siyah ve kırmızı renk ipliklerle çevrilmiştir.

09a

09b

9c

Örnek No : 09

Yöresel Adı : Papatya

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 9 cm. eninde, 24 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş, tığ

Kullanılan Renkler : Beyaz, sarı, siyah.

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Patiğin burun kısmında yan yana sıralanmış çiçek bordürler oluşturulduktan sonra, papatya motifi yan yana tekrar etmiştir. Tabanı eğri çizgilerle örülmüştür.

10a

10b

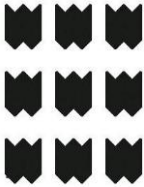
10c

Örnek No : 10

Yöresel Adı : --

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 12 cm. eninde, 25 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, iki şiş

Kullanılan Renkler : Mavi, kırmızı, krem

Uygulanan Teknik : Düz örgü, haraşo örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Bilekten yapılan arttırmalardan sonra küçük kare motifler yan yana ve üst üste patiğin burun kısmına kadar sıralanmıştır. Bilek kısmı haraşo örgü yapılarak en son topukta bitirilmiştir.

11a

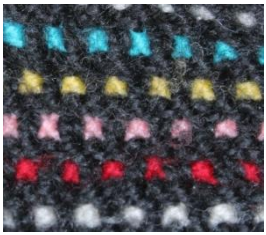
11b

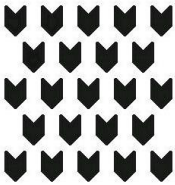
11c

Örnek No : 11

Yöresel Adı : Patik

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 10 cm. eninde, 24 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, tığ, iki şiş.

Kullanılan Renkler : Mavi, pembe, kırmızı, sarı, siyah, beyaz.

Uygulanan Teknik : Haraşo örgü, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : İki şişle bilekten başlanarak yapılan arttırmalarla haraşo örgüsü ara ara renkli ipliklerle tabana kadar devam ettirilerek bitirilmiştir. Bilek kısmı sonradan tığ oyasıyla süslenmiştir.

12a

12b

12c

Örnek No : 12

Yöresel Adı : Baklava

Ürünün Türü : Kadın patiği

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 12 cm. eninde, 25 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Mavi, pembe, bordo

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : Burundan başlanarak yapılan arttırmalarla patiğin tüm yüzeyi düz örgüyle üçgen ve yan yana sıralanmış çizgilerle kaplanmıştır. Bilek kısmına haraşo örgü yapılmıştır.

13a

13b

13c

Örnek No	:	13
Yöresel Adı	:	Kilim desenli
Ürünün Türü	:	Kadın çorabı
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	07.03.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmemiş
Ürünün Boyutları	:	11 cm. eninde, 29 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, beş şiş
Kullanılan Renkler	:	Siyah, beyaz
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : Çorabın burun kısmından başlayan motif bilek kısmına kadar sağ ve sol simetrik olarak örülmüştür. Konç kısmında geometrik motiflerden bordür tekrarlanmıştır. Topuk kısmı verev çizgilerle bezenmiştir.

14a

14b

14c

Örnek No : 14

Yöresel Adı : Kilim desenli

Ürünün Türü : Kadın çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 13 cm. eninde, 52 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Siyah, beyaz.

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma, yedirme

Kompozisyon Özelliği : Çorabın burun kısmından başlayan motif simetrik olarak bilek kısmına kadar örülmüştür. Başlık kısmı tek lastik örgüsüyle, topuk ve taban kısmı verev çizgilerle örülmüştür.

15a

15b

15c

15d

Örnek No	:	15
Yöresel Adı	:	Kilim desenli
Ürünün Türü	:	Kadın çorabı
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	07.03.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmemiş
Ürünün Boyutları	:	10 cm. eninde, 49 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, beş şiş
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, yeşil, sarı, mavi, beyaz, , lacivert, pembe
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, ters örgü, artırma, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : Çorabın burun ve topuk kısmı düz örgüyle yapılmıştır. Çorabın burun kısmından başlayarak ince verev bordürler geometrik motiflerle başlık kısmına kadar tekrar etmiştir. Tabanı verev çizgilerle bezenmiştir. Başlık kısmı enine çizgili lastik örgüsüyle örülmüştür.

16a

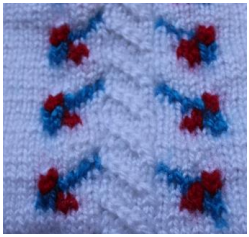
16b

16c

Örnek No	:	16
Yöresel Adı	:	Tokmaklı
Ürünün Türü	:	Kadın çorabı
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	07.03.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmemiş
Ürünün Boyutları	:	11 cm. eninde, 33 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, beş şiş
Kullanılan Renkler	:	Beyaz, kırmızı, mavi
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma.

Kompozisyon Özelliği : Ön tarafta burundan başlayan çorap deseni başlık kısmına kadar devam ettirilmiştir. Ortada balık eğrisi ve kenarlarında tokmak motifleri yer almıştır. Çorabın taban ve topuk kısmı düz örülüp, başlık kısmı çift lastik örgüsüyle bitirilmiştir.

17a

17b
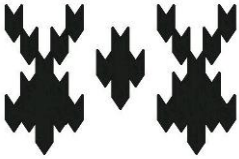
17c

Örnek No : 17

Yöresel Adı : Küpeli

Ürünün Türü : Kadın çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 10 cm. eninde, 29 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Beyaz, kırmızı, siyah.

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma, ajur.

Kompozisyon Özelliği : Çorabın burun kısmı siyah iplikle düz örgü olarak örülmüş, sonra beyaz iplikle devam ettirilmiştir. Çorabın tam ortasındaki ajur tekniği ve yanlarındaki çiçek motifi dikey olarak topuktan sonra başlık kısmına kadar tekrar etmiştir. Topuğu çizgili, tabanı düz örülmüştür.

18a

18b

18c

Örnek No : 18

Yöresel Adı : Ajurlu

Ürünün Türü : Kadın çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 10 cm. eninde, 39 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Pembe

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, haraşo, saç örgüsü, ajur, kapatma, ilik.

Kompozisyon Özelliği : Çorabın burun kısmından başlayarak tam ortasında saç örgüsü (burma) ve yanlarında zik zak çizgi halinde ajur tekniğiyle bordur yerleştirilmiştir. Arka kısmında motif topuktan sonra uygulanmıştır. Tabanı ve topuğu desensizdir. Başlık kısmı haraşo örgüsüyle bitirilmiştir. Ayrıca çorabın ayak bileğinden kaymaması için başlık kısmına ilik açılmıştır.

19a

19b

9c

Örnek No	:	19
Yöresel Adı	:	Karnıbahar
Ürünün Türü	:	Kadın çorabı
Bulunduğu Yer	:	Isparta Elele Derneği Kültür Evi
İnceleme Tarihi	:	02.05.2015
Kullanım Amacı	:	Günlük ve özel günlerde giyilir.
Nasıl Elde Edildiği	:	Hibe edilmiştir.
Bugünkü Durumu	:	Onarım görmüştür.
Ürünün Boyutları	:	10 cm. eninde, 35 cm. boyunda
Kullanılan Malzeme	:	Orlon (PAC) iplik, beş şiş
Kullanılan Renkler	:	Krem
Uygulanan Teknik	:	Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma, ajur.

Kompozisyon Özelliği : Burun ve topuk kısmı düz örgü yapılmıştır. Parmak olarak adlandırılan motif önde burundan arkada topuktan itibaren yan yana iki kez boyuna yerleştirilmiştir. Başlık kısmı tek lastik örgüsüyle örülmüştür.

20a

20b

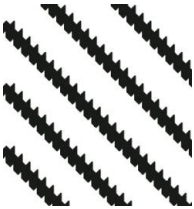
20c

Örnek No : 20

Yöresel Adı : Ajurlu

Ürünün Türü : Kadın çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmüştür.

Ürünün Boyutları : 12 cm. eninde, 57 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Kahverengi

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma, ajur

Kompozisyon Özelliği : Burundan düz örgü tekniğiyle başlayan çorabın desenleri ön tarafta burundan itibaren, arka kısmında topuktan sonra ajur tekniğiyle belirli aralıklarda verev çizgi halinde bordur oluşturmuştur. Topuk ve tabanı düz örülmüştür.

21a

21b
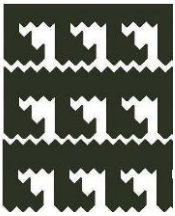
21c

Örnek No : 21

Yöresel Adı : Çizgili

Ürünün Türü : Çocuk çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük ve özel günlerde giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 7 cm. eninde, 21 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Orlon (PAC) iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Kırmızı, bordo, sarı, mavi, yeşil

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : Burun kısmı düz örülmüştür. Ayaküstünde ve tabanda geometrik bezemeler yer almıştır. Konç kısmında ince bordürler bulunmaktadır. Başlık kısmında lastik örgüsü yoktur.

22a

22b

22c

Örnek No : 22

Yöresel Adı : Düz

Ürünün Türü : Erkek çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 07.03.2015

Kullanım Amacı : Günlük giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 10 cm. eninde, 43 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Yün iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Krem

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : Çorabın burun kısmından başlayıp, başlık kısmına kadar düz örgü örülmüştür. Başlık kısmına lastik örgüsü örülmüştür.

23a

23b
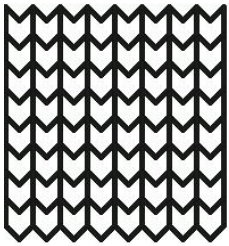
23c

Örnek No : 23

Yöresel Adı : Düz yün çorap

Ürünün Türü : Erkek çorabı

Bulunduğu Yer : Isparta Elele Derneği Kültür Evi

İnceleme Tarihi : 02.05.2015

Kullanım Amacı : Günlük giyilir.

Nasıl Elde Edildiği : Hibe edilmiştir.

Bugünkü Durumu : Onarım görmemiş

Ürünün Boyutları : 9 cm. eninde, 39 cm. boyunda

Kullanılan Malzeme : Yün iplik, beş şiş

Kullanılan Renkler : Krem

Uygulanan Teknik : Düz örgü, artırma, eksiltme, kapatma

Kompozisyon Özelliği : Çorap burun kısmından başlanıp, düz örgüyle başlık kısmına kadar desensiz olarak örülmüştür. Başlık kısmı tek lastik örgüsüyle bitirilmiştir.

SONUÇ

Maddi kültür varlıklarımız arasında yer alan el sanatları; Türk folklorunu karakterize edebilmesi, geçmişinin çok eskilere dayanması, çeşitliliği ve sanat değeri taşıması açısından dünya el sanatları içinde seçkin bir yere sahiptir. Gelenekselliğini devam ettiren sanatımızdan el örgüsü çorap ve patikler Isparta ilimizde de yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Isparta İli Elele Derneği Kültür Evinde bulunan eserlerden birisi de çoraplar ve patiklerdir. 11 adet çorap ve 12 adet patik olarak toplamda 23 adet ürün ele alınmış olup, bunların örgü teknikleri, kullanılan araç–gereçler, renk, motif, desen özellikleri incelenmiştir.

Motifler, çorap ve patik yüzeyi üzerinde serpme ve su şeklinde yerleştirilmektedir. Genellikle bitkisel ve geometrik motifler daha çok kullanılmış olup, motif isimlerine göre adlandırılmıştır. Motif ve desenlerin patik ve çorap yüzeyine yerleştirme kompozisyonları boyuna ve yatay şekillerdedir.

Yöredeki çorap örgülerinde kullanılan teknik ise; düz örgü, haraşo örgü, saç örgü, ilik açma, arttırma, kapatmadır. Çorapların hepsi beş şişle burundan başlanıp, başlık kısmında lastikli veya lastiksiz olarak bitirilmiştir. Bu lastikler çeşitli ebatta olup fantezi lastik, tek lastik, çift lastik şeklindedir. Topuk kısmını oluşturan eksiltmeler her iki tarafta da eşit sayıda yapılmıştır. Ajur tekniği sadece kadın çoraplarına uygulanmıştır. Araç-gereç olarak farklı kalınlıktaki beş şiş, tığ, orlon ve yün iplikler kullanılmıştır. Orlon ya da yünden örülen çoraplarda tek renk yâda birden çok renkli iplikler vardır. Genellikle sarı, kırmızı, mavi, yeşil, beyaz, krem vs. renklerdir. Çoraplarda ebatlar ise; kişinin ayağına göre değişmekte ve genişlik genellikle 8-13 cm. arasında, konç yüksekliği 21-57 cm. olarak farklı boylardadır. Çoraplarda geometrik motifler daha çok kullanılmıştır.

Patikler ise; çeşitli renkte ipliklerden örülmektedir ve zeminde genellikle koyu renk tercih edilmekte olup, motiflerde siyah, kırmızı, krem, yeşil, mavi renkler daha çok kullanıldığı saplanılmıştır. Patiklerin çoğu beş şişle örülürken bazıları da iki şişle örülmüştür. Burundan başlanarak, düz örgü, haraşo örgü, arttırma, kapatma gibi çeşitli tekniklerle yapılmıştır. Ebatları; 9-12 cm. genişliğinde, 21-26 cm. uzunluğundadır. Kullanılan motiflere göre; karanfil, baklava, hercai, papatya gibi değişik isimlerle anılmaktadır.

El örgüsü çorap ve patikler ayrıca çeyiz geleneğinin önemli ürünlerindendir. Eskiden gelin ve damat çeyizi için yapılan bu ürünler yörede az da olsa devam ettirilmektedir. Gençlerin çorap ve patikleri çok renkli, desenli olup orta yaş ve üstü için sade, desensiz olanlar tercih edilmiştir. İncelemeler sonucu çoraplar ve patiklerin

bazıları kullanılmamış yâda az kullanılmış olduğu görülmektedir. Patiklerin bazıları düzgün görünmesi için üzerinden iplikle dikilmiştir. Ayrıca Isparta Elele Derneği Kültür Evine hibe edilen bu çoraplar ve patikler saklama koşullarının yetersizliği nedeniyle dolapta üst üste katlanmış vaziyette muhafaza edilmektedir. Bu ürünler zaman zaman havalandırmakta ve naftalinleme işlemiyle korunmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, yöredeki kadınların boş zamanlarını değerlendirmesi, ihtiyacın karşılanması, aile ekonomisini katkıda bulunulması ve kız çeyizlerinin sağlanması amacıyla yapılmıştır. Makineleşmenin artması, yünün hazırlanışı, boya işlemlerinin masraflı ve zaman alması, orlon gibi hazır ipliklerin tercih edilmesinden dolayı yöredeki patik ve çorap örücülüğünün azaldığı tespit edilmiştir. Böylelikle geleneksel el sanatlarımızdan olan bu patiklerimizi ve çoraplarımızı literatüre kazandırarak, gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

-Atay, Ayten. “Örücülük”, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1987.

-Barışta, H. Örcün. “Türk El Sanatları”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

-Barışta, H. Örcün. “Türkiye Cumhuriyet Dönemi Halk Plastik Sanatları”, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2005.

-Diyarbekirli, Nejat. “Hun Sanatı”, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1972.

-Köklü, Vildan. “Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar”, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giyim Eğitimi Anasanat Dalı, 1997.

-Örgü Teknikleri, http://www.akillihayat.cm/category/orgu-teknikleri/page/7/

-Özbağcı, Tevhide, Kurt, G., Toktaş, P. ve N. Ülger, (2009). “Halkbilim Araştırmaları Merkezi Koleksiyonundan El Sanatları-II Dokumalar ve Örgüler”, Halkbilim Araştırmaları Merkezi Yayınları, Eskişehir.

-Özel, Gönül. “Elazığ El Sanatları”, Ankara: Ertem Basım, 2008.

-Özkahveci, Gülşen. "Kastamonu İli Merkez El Örgüsü Patik Motiflerinin Giysi Tasarımlarının Uygulanması", Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Tekay, A. Elif. "Eski Şehir İli Mahmudiye İlçesi Patik Örücülüğü Üzerine Bir Araştırma", Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.